

BOCINS D'HISTÒRIA

Al Volum VIII del “Butlletí de la Associació d'Excursions Catalana” (SIC) editat per la impremta dels successors de N. Ramírez y Cia l'any 1886 s'hi palesa una excursió a Vilassar de Dalt efectuada l'any 1885 de la qual ens ha semblat adient reproduir el text i les il·lustracions ja que evoca l'esperit científic dels pioners de l'excursionisme i que palesa com quedava de “lluny” Vilassar de la lògica urbana dels barcelonins d'aquell temps.

— 152 —

- 1.er Procedir immediatament al cobro de las quotas suscritas pera la obra del Museo-Biblioteca
- 2.^{on} Comprar terrenos ab destí al edifici projectat.
- 3.er Renovar la actual Junta Directiva tota vegada que ja ha expirat lo temps reglamentari de sa existencia.
- 4.ta Apoyar la Junta sortint ab totas sas forsas y medis de que dispose á la Junta que s' nombre, á fi de que lo més prompte possible sia un fet lo pensament de la Delegació; y
- 5.ta Convocar á reunió general pera lo día 17 del actual á la Delegació pera lo nombrament de Junta Directiva.

EXCURSIÓ COL·LECTIVA Á VILASSAR DE DALT.

ACTA.

Día 24 de Juny de 1885.

En lo primer tren de la Costa, lo día de St. Joan del any 1885, sortiam dret á Premiá de Baix los Srs. Maspons, Atabía, Massó y Torrents y l' infrascrit, prenent, al deixar lo tren, una tartana que 'ns portá fins al terme de la excursió.

Vilassar de Dalt, ó més propiament *St. Genís de Vilassar*, es una de tantas poblacions de la Costa Catalana, qual principal ram de riquesa lo constitueix la agricultura, tenint ademés alguna industria establerta allí de pochis anys ensá. La fesomia de la vila tampoch se distingeix molt de las sevás vehinas, exceptuant aquellas que s' banyan en los sorralis, retratant llur blancura en las blavas ayguas del Mediterrá.

Pera l' excursionista, Vilassar té interés arqueològich per lo castell ó morada senyorial que guarda, y també lo té pintoresch porque com la vila esgrahona una coma de montanya, desde molts punts se domina una extensa ratlla de terra salpicada de blancas poblacions y caserius, quin aspecte joganer se completa per la blavor del mar, á tot' hora exuberant de llum per aquest indret.

Mes concretantnos al Castell, objecte preferent de la excursió, dirém que es dels pochis existents á Catalunya, que poguéren escapar á la destrucció de fortalesas decretada en ocasió d' havérse'ns sotmés al jou castellá. Pero podém presumir si aques-

ta mercé, ó com volguém dirne, será filla de la circumstancia especial en que s' troba, per no ésser tant una fortalesa com una casa senyorial, ja que no pot dirsen palau, perquè no ho es.—Y hem observat que alguns d' aquestos casals sobreviscuts á la pèrdua de nostras llibertats, precisament se troban també en lo cas de no servir pera la defensa, ó son ben poch á propòsit per ella, com lo castell de Serdanyola en lo plá del Vallés.

Per lo tant, lo castell de Vilassar si no té recorts històrichs, — que cap se n' hi coneix, — en cambi, té l' interés de sa bona conservació, acompanyada per detalls d' época no pas faltats de caràcter, los quals per sí sols pagan la visita del aficionat ó del artista.

Está situat en un extrém de la població al marge de un rieral, per quins costats es quasi inaccessible, mentres que per lo cantó oposat, tocant als últims carrers de la vila, té la entrada á peu plá, quedant un espay ó circuit de terreno, entre lo senzill muradal del voltant y lo cos del edifici, que permet recórrer folgadamente las quatre caras del casal. Aquest, com es regular, té també un costat principal ab honors de fatxada, que ho es pro-

VILASSAR DE DALT.—Escut de pedra damunt la porta d'entrada del ala E. del Castell.

piament, pero com ja havém dit avans que l' edifici no té caràcter remarcat de castell ni de palau y la fatxada podria concórrer molt bé á determinarho, mentres que ab prou traballs hi pren part, per tal motiu y per trobarse que mentres en un àngul s' avansa un cos prenent forma com de torre, y paralelo ab ell s' exten davant del frontis un cercat de poca elevació que determina un pati d' entrada, de aquí las nostras reservas en adjudicar en absolut lo nom de fatxada que vé un xich ample á la del castell de

Vilassar y podria fer formar á més de quatre un concepte molt distint del natural.

No obstant y aixó creyém dignes de estima los finestrals gòtics d' aquesta part del edifici, junt ab alguns detalls de caràcter arquitectònic, per més que no ténen la gracia de proporcions dels altres més senzills y potser més antichs, que s' véuen en una de las quatre caras, la que mira cap á mitjdia.

Dos períodes se notan en la construcció d'aquest castell ó casal. L'exterior, per més que guarda certa unitat, als ulls profans, sembla acusar la mà dels sigles XIII y XIV. En un dels costats del edifici, per l'interior, se notan marcadíssimes senyals de una reconstrucció, no pas posterior al sigle XV.

Las estansas, potser perque no ténen res de importants, no han suferit las transformacions que 'ls períodes de mal gust, transcorreguts desde l'Renaixement, tant y tant de mal han fet no sols en Catalunya, sino per tot arreu. De manera que excepció feta dels utensilis, tot lo referent á distribució de salas, corredors, dormitoris, etc., etc., se troba en estat igual ó molt paregut al en que s'havia de trobar en lo sigle XV aquella casa senyorial.

La primera pessa ab que s'topa al entrar en lo pis principal, probablement destinada á sala d'armas, conserva encara una xemeneya ó escalfapanxas de sabor gòtic, que si no es notable per son art ni per sa riquesa, mereix alguna consideració per lo poch comú que es trobarne per nostra terra. Empró debém dir que las líneas d'aquella construcció quasi desapareixen sota una infinitat de capes de cals. Los finestrals gòtics del frontis, á que 'ns havém referit, s'escanhen en aquesta estansa y en las inmediateas á la meteixa.

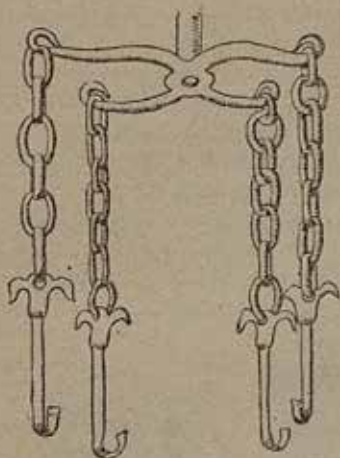
La pessa més digna de menció, després d'aquesta, es una, segons sembla, destinada á cambra. S'escanha precisament quasi devant de la xemeneya á que 'ns havém referit. L'enteixinat de la tal sala ó cambra es policromat, conté dúas séries d'escuts y té molt caràcter d'època, sense que al dirho pretenguém ferho passar com cosa remarcable.

Al visitar lo casal anys enrera, se conservava en un'altra pessa immediat un llit d'aspecte antich, mes en aquesta ocasió era tancat lo lloch en que un dia l'vegérem.

En lo costat més antich del castell, també en lo pis principal, hi ha altra pessa de proporcions més que regulars, ab una gran llar en la testera, dintre la qual penjan uns calamástechs dignes de la llar per lo monumentals. Son dignes de figurar al costat del ast ¹ que s'troba en lo meteix casal, en lo que sense exageració pot cóureshi un bou sencer. Abdós objectes no son

¹ Quan pe l'1 Febrer de 1877 visitàrem lo castell en excursió col·lectiva de la *Catalanista*, existían tres exemplars iguals d'aquest ast, únich que poguérem veure en la visita que ressenyém ara.

pas cap mica moderns y es ben segur que si s'trobéssien á França, haurían donat ja la volta al mon milers de vegadas en llibres é ilustracions, com mostra curiosa de ferreteria.

VILASSAR DE DALT.—Calamàs-techs en la llar del Castell.

En una pessa mitj soterrada del pis superior existéixen dúas curenyas enteras, pero no en molt bon estat de conservació, que podem suposar no pertanyen á més enllá del segle XVII. La veu general diu que estiguéren en lo siti de Barcelona, y encara que no fixan quin siti, sembla se referirán al de 1713-14. ¿No podria aquest detall deixarnos suposar que 'ls senyors del castell de Vilassar potser váren abraçar la causa castellana, anant á batre Barcelona junt ab l' exércit enemich, y que aquesta circumstancia influís pera no ésser derrocat lo

castell aquell com ho fóren la major part dels que quedavan en peu, segons sembla, per manament del Duch de Pópuli? Y si no es aixís, ¿cóm s' explica la existencia d' aquellas curenyas allí? Perque no se sab pas que 'ls enemichs de Catalunya se apoderéssien d' aquell casal, cosa per altra part que no tindria res d' estrany.

Quan ja 'ns disposávam á marxar, tenint lo temps limitat pera poder aconseguir lo tren, averiguárem per vías de un noy et que 'ls canons d' aquellas curenyas existéixen abandonats dintre una gran bota, mes nos faltá temps pera deturarnos al objecte d' examinarho.

Entre altres detalls y objectes curiosos que per allí jáuhen en plé descuyt, figura també una vidriera en perfecte estat de conservació, objecte que per lo difícil de trobarne exemplars (al menys d' ordre civil) mereixeria un lloch en un museo, ja que s' tracta de un exemplar que comptará á la ratlla de tres centurias, bonich é interessant pera la historia de las arts industrials en lo nostre país.

Després de lo dit, sols nos resta dedicar quatre ratllas á la torre del homenatge, que, sola, aislada del restant del edifici, s'

aixeca per damunt de teuladas y marlets. Una esquifida escala de caragol conduheix fins al terradet del cim, desde quin punt se disfruta una bellíssima perspectiva. Lo interior de la torre està dividit en pisos, ó mellor dit, en calabossos, qual entrada se troba á cada replá de la escala. Entre dos marlets de la torre avans hi estava col·locada una campaneta del sigle XIV, destinada probablement á usos profans, com lo toch d' alarma y de sometent, en cassos de incendi, lladres ó aproximació del enemic en temps de revolta. Ara s' troba trasladada á la capelleta del castell y serveix pera las ceremonias religiosas.

La capella á que acabém de referirnos, res conserva digne de mentarse en lo concepte artístich. La pedra del altar porta una inscripció que diu: *Es de la capella de la torre de Rexach, fò arencada pera::: dels Castellans á 22 de Setembre 1651.*—Un escut hi ha pintat en la clau de la volta, del qual los Srs. Massó y Arabía van tráu- ren un dibuix.

Del castell de Vilassar se n' han ocupat las personas més caracterizadas de la nostra terra en materia artístich-arqueològica. Reasumirém lo que diuen alguns d' ells.

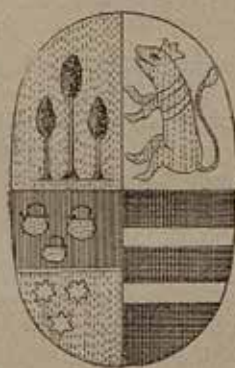
En Pau Piferrer, en la obra *Recuerdos y Bellezas de España*:

«Media legua hácia el interior y al pié del torrente de Vilasar, cuyas aguas se deslizan con manso ruido entre arboles frondosos, está sentado en la cumbre de una colina un castillo feudal, tan delicado en alguno de sus detalles, como severo en el conjunto.»

Víctor Balaguer, en son *Guía Cicerone* diu:

«Existen pocos recuerdos históricos de este castillo, que es por lo demás uno de los mejor conservados que hay en Cataluña. Es una fortaleza de un conjunto severo y hasta sombrío, y su aspecto helaría el corazón si no fuese por algunos graciosos y delicados detalles.

» Ostenta anchos y robustísimos paredones, enteramente desnudos para más gravedad, algunas ventanas partidas por la airosa y esbelta columnita inseparable de esa clase de arquitectura, almenas con saeteras, restos de un puente lavadizo en su

VILASSAR DE DALT.—Escut en la clau de la capella del Castell.

— 187 —

primera puerta de entrada y ancha ladronera sobre la segunda. En los ángulos se levantan todavía sus torreones cuadrados, cada uno de los cuales ostenta una preciosa corona de almenas; en su centro se eleva aún tan majestuosa como tosca y sombría la torre del homenaje, atalaya y defensa del castillo; véanse aún los restos del corredor cubierto que debía circular á lo largo de las murallas uniendo uno con otro los torreones; y en el interior pueden admirarse salones espaciosos, desnudos hoy completamente, y que guardan vestigios del incendio que un día debió devorar sus tapices y artesonados.

» Elocuente es la poesía con que los restos grandiosos de este castillo hablan al alma.

» La antigua residencia feudal de los barones del territorio es en el día propiedad de la señora marquesa de Moya.»

VILASSAR DE DALT.—Vista del Castell (costat S.)

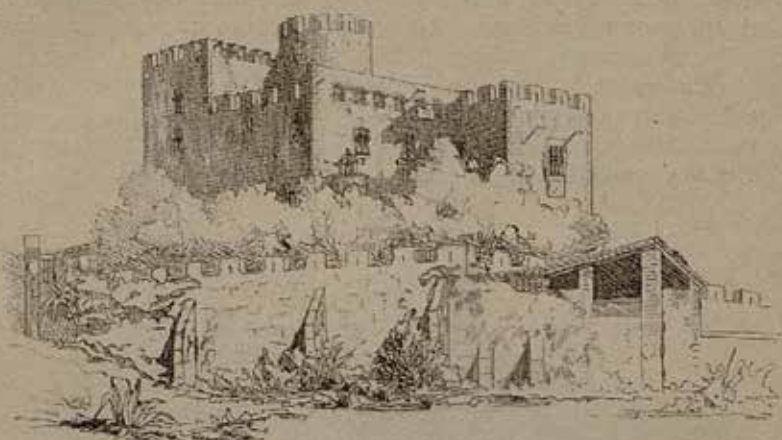
Lo Sr. Puiggari, en *El Museo Universal* n.º 2, any I, publicat á Madrid lo 30 Janer 1857, deya entre altrás cosas:

» Pertenencia actualmente de la casa de Moya, y residencia en los siglos medios de los señores del territorio y de las dos poblaciones vecinas, Vilassar de Dalt y Vilassar de Mar, que en recuerdo de su vasallaje, presentan aún los torreones que á la vez las resguardaban y oprimían.....»

A lo anteriorment apuntat no més debém afegir un dato dels nostres días. Pe'l Setembre de 1874 los carlins, allavors aixecats

— 188 —

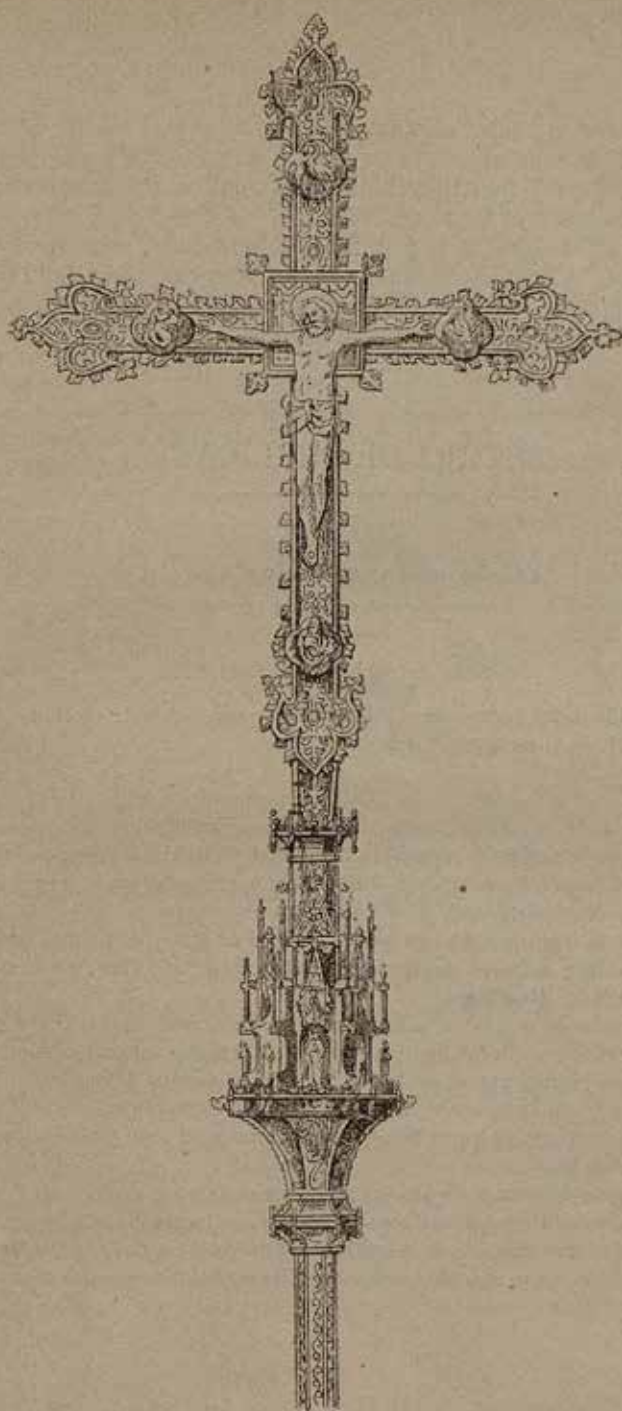
en armas, féren una rápida correria per la Costa y penetráren á Vilassar de Dalt. La població quasi en massa, junt ab los voluntaris, se replegáren en lo castell, mentres la vila era saquejada, resistintse dintre aquells vells murs del atach de més de setcents homens, fins que l' capitost de la ronda de Mataró, nomenat Ibran, ab un centenar escás de la seva companyia, corregué á donar auxili als habitants de Vilassar.²

VILASSAR DE DALT.—Vista general del Castell.

Per lo demés, poch podém dir de la població visitada. La iglesia, encara que d' arquitectura gòtica del últim período, no ofereix res de particular. L' altar major es també gòtich, de molt bon gust, pero no ha merescut lo respecte de una obra d' art. Mes, entre 'ls objectes antichs que la sagristia conserva, mereix citarse la creu parroquial, de gust gòtich, probablement del sigle XV, molt consemblant á las més estimadas per son art que s' conservan en algunas catedrals y parroquias de Catalunya. Ne publiquem lo dibuix á continuació.

² Després de la nostra visita s' ha publicat un fascicle de la *Asociación de Arquitectos de Cataluña*, contenint una monografia del Castell de Vilassar, per D. G. Buigas Monravà, que ve á aportar quelcom de nou més interessant y fonamentat que las lleugeres descripcions dels autors apuntats. D' ella extra-yém, ab la competent autorisació, la vista del Castell que figura en aquesta plana. Pròximament nos ocuparém de la mentada monografia en las planas de nostre BUTLERÍ.

VILASSAR DE DALT.—Creu professional gòtica de la Parroquia de St. Genís.

— 190 —

Actualment, entre algunes melloras fetes pe'l comú, citarem la Casa de la vila, aixecada de planta, de capacitat superior pera las necessitats d' aquells vehins, pero qual construcció no havia termenat encara al fer nostra visita.

Dels alrededores de la població, debèm citar, com agrupació pintoresca, la propietat nomenada *can Mayans*, prop de la riera, que ofereix un bell conjunt realsat per una de las anomenadas torres morescas, molt elegant de forma.

E. CANIBELL.

SECCIO DE PUBLICACIÓ.

ZARAGOZA.

IV.— LA IGLESIA DEL SALVADOR Ó LA SEO.

*(Acabament.—V. N.º 96, pl. 177-180.)**Capella de Sant Pere y Sant Pau.*

Lo frontis es del Renaixement y l' altar xurrigueresch y de molt mal gust. Fou costejat per lo racioner D. Agapito Andreu.

Sagristia.

L' arch de la porta de entrada es una preciosa mostra del arch plateresch, ¡llástima que 'ls montants no estigan d' acort ab l' arch! Las portas son també una bonica mostra d' entrellassats llistons, entre quins rombos hi ha gran nombre de caps d' angelets.

Dins de la sagristia hi ha uns quants quadros de gran mèrit, entre altres un cap de Sant Pere apòstol y dos que representan l' un Sant Pere Advíncula y 'l altre Santa Maria Magdalena.

L' armari hont se guarda la hermosa custodia de plata que trahun per lo professor del Còrpus y 'ls reliquiariis y joyas, té dúas portas colossals dissimuladas per una gran pintura mural, en la que, entre gran nombre d' àngels s' hi vénhen las imatjes de Sant Agustí, Sant Pere Arbués y altres sants.

En un requartet hi ha un bon Cristo de bronze en quin peu hi ha quatre artistichs esmalts.

Son dignes de véures' alguns del terns que en la meteixa sagristia s' guardan, y més particularment una capa de chor quina franja brodada es fama fou portada á Zaragoza per un soldat inglés que l' havia presa de la iglesia de Sant Pau de Londres, quan aquesta basílica deixá de ser católica pera ser consagrada al cult protestant.